

**Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Голова приймальної комісії

Роман ПЕТРИШИН

29 травня 2023 р.

**Програма вступного іспиту
Для вступників за третім освітньо-науковим рівнем
доктор філософії PhD**

**Галузь знань – 05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність – 052 Політологія
Освітньо-наукова програма «Політологія»**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма вступного іспиту до аспірантури зі спеціальності 052 – Політологія за ОНП «Політологія» розроблено в обсязі програми за другим (магістерським) рівнем вищої освіти з даної спеціальності. До складання вступного іспиту до аспірантури зі спеціальності 052 – Політологія допускаються особи, які мають другий (магістерський) рівень вищої освіти.

Вступний іспит зі спеціальності 052 – Політологія для навчання за третім (освітньо-науковим) рівнем доктора філософії за ОНП «Політологія» має на меті визначення рівня готовності вступників до здійснення науково-дослідницької діяльності, здібностей до: здобуття теоретичних знань; формування умінь, навичок та фахових компетенцій, достатніх для генерування нових ідей в сфері політичної науки; розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та дослідницької діяльності; оволодіння методологією та дослідницьким інструментарієм сучасної політичної науки; та здійснення педагогічної діяльності; здійснення власного наукового дослідження на принципах академічної доброчесності, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Вступний іспит зі спеціальності проводиться в усній формі в такій логічній послідовності: (1) вступник обирає білет, питання якого сформовані з питань програми вступних випробувань; (2) вступник отримує час (до 40 хвилин) для підготовки до усної відповіді, під час якої записує тези відповідей на листку вступних випробувань; (3) вступник усно відповідає на питання білету перед членам екзаменаційної комісії; (4) після відповіді вступника на кожне питання, члени екзаменаційної комісії можуть ставити додаткові питання з метою деталізації та поглиблення озвученої відповіді на питання; (5) відповідь вступника на кожне питання оцінюються окремо кожним членом комісії; (6) підсумкова кількість балів, які є кількісним результатом оцінювання на вступному іспиті зі спеціальності 052 – Політологія для навчання за третім (освітньо-науковим) рівнем доктора філософії за ОНП «Політологія» обчислюється як середнє арифметичне усіх балів, виставлених членами комісії.

Екзаменаційний білет вступного іспиту зі спеціальності 052 – Політологія для навчання за третім (освітньо-науковим) рівнем доктора філософії за ОНП «Політологія» складається з трьох питань: перше питання формується з програми першого тематичного блоку «Історія та теорія політичної науки»; друге питання формується з програми другого тематичного блоку «Політичні інститути та процеси»; третє питання формується з програми третього тематичного блоку «Міжнародні системи та глобальний розвиток».

Питання білету дозволяють встановити рівень науково-теоретичної та практичної підготовки вступників, зокрема:

- Знань щодо основних принципів побудови та застосування теорій в сучасній політичній науці; основних концептів сучасної політики і політичної науки, ключових моментів формування основних політичних понять в різних культурних і мовних традиціях; інструментів політологічного дослідження та принципів їх застосування в самостійній науково-дослідницькій діяльності в сфері політичної науки.
- Навичок із застосування інструментарію, понятійно-категоріального апарату, необхідного для формування професійної політологічної наукової позиції; виокремлення у розмаїтті уявлень про політику чітко окреслених дискурсивних сфер, сформованих в рамках політичної науки у вигляді теорій та концепцій; визначення основних політико-пізнавальних проблем, об'єкту і предмету політичного знання.
- Здатності до критичного аналізу та оцінки сучасних наукових досягнень; обирання та застосовування методів дослідження, адекватних предмету і завданням дослідження; використання сучасних методів і технологій наукової комунікації; проводити теоретичні і експериментальні дослідження в сфері політичних наук, використовуючи сучасні методи дослідження; формулювати релевантні для сучасної політичної науки і практики висновки на основі проведених досліджень; застосовувати інтелектуальний інструментарій, понятійно-категоріальний апарат, необхідний для формування професійної політологічної наукової позиції.

Для проведення іспиту створюється екзаменаційна комісія, склад якої затверджується наказом ректора. До складу екзаменаційної комісії входять доктори наук за спеціальністю 052 – Політологія, які проводять наукові дослідження за спеціальністю та беруть участь у виконанні ОНП «Політологія».

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

ТЕМАТИЧНІ БЛОКИ

ТЕМАТИЧНИЙ БЛОК I: ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

Сучасні наукові підходи до вивчення політики

Визначення поняття політика. Еволюційні зміни в розумінні її змісту науковцями та мислителями попередніх епох. Основні наукові підходи до вивчення політики в системі соціальних наук взагалі і політичної науки зокрема. Політика, сфера політичного, їх розмежування залежно від різних політичних режимів. Політика – не лише владні відносини (кратологія). Причини та наслідки змін наукових уявлень про природу, феноменологію та значення політики.

«Об’єкт» і «предмет» політичної науки

Необхідність визначення об’єкту та предмету для наукового дослідження. Співвідношення об’єкту та предмету у дослідженнях. Визначення об’єкту та предмету політичної науки. Дискусії політичних науковців щодо їх формулювання, їх основний зміст та значення. Розуміння цих категорій вітчизняними науковцями.

Основні функції політичної науки

Поняття функція у суспільних науках. Поділ функцій політичної науки за основними групами. Характеристика функцій політології, від світоглядних і теоретичних до прикладних. Наведення прикладів належного і неналежного виконання функцій вітчизняною політичною наукою, аналіз причин такого стану. Особливості здійснення прогностичної функції, її значення для науки, суспільства і держави, та обмеження в її виконанні.

Політична наука в системі сучасних соціальних наук

Класифікація наукових галузей. Стисла історія накопичення та трансформації знання про політику. Спільні характеристики соціальних наук. Місце політичної науки в системі соціальних наук. Політична наука та гуманітарні знання. Політологія й точні науки: сучасні форми їх взаємодії. Міждисциплінарні та кросдисциплінарні наукові підходи в науці.

Методи дослідження політичних явищ і процесів.

Методологія, наукові підходи та наукові методи. Методологічний монізм і плюралізм. Сучасні методи наукових досліджень, загальнонаукові та спеціальні методи. Якісні та кількісні методи в політичній науці. Проблема вибору відповідних методів та інструментарію для певного дослідження. Метод

і методика в дослідницькій практиці. Критерії, параметри і індикатори дослідження, проблема їх релевантності.

Етапи розвитку політичної думки

Наукові підходи до періодизації історії розвитку політичної думки. Вогнища формування політичної думки у стародавньому світі (Єгипет, Індія, Китай тощо). Антична політична філософія, її особливості. Зміст розвитку політичної думки епохи Середньовіччя. Новітній час та періодизація формування знань про політику. Розмежування історії політичної думки та сучасної політичної теорії.

Політична думка цивілізацій стародавнього Сходу

Причини формування знань про політику та умови їх виникнення. Міфічні уявлення про політичні явища. Особливості формування політичних знань у цивілізаціях Стародавнього Сходу. Політична думка в древньому Китаї (вчення Мо-цзи, Лао-цзи та Конфуція). Спільне та особливе в політичній філософії античних Греції та Риму. Теоретична спадщина мислителів стародавнього світу та її сучасне значення.

Роль давньогрецьких полісів у формуванні античної політичної філософії

Поліс як місто-держава. Соціальна структура античного поліса. Еволюція політичного устрою поліса в античний період. Громадяни поліса, їх роль у політичних процесах. Антична демократія, її характеристики та кризові явища. Причини формування запиту на політичні знання та їх застосування в полісній культурі. Основні представники давньогрецької політичної думки (Геракліт, Демокрит, Сократ, Платон, Аристотель, Полібій).

Концепції ідеальної держави в творчості Платона

Життєвий шлях мислителя, впливи на його творчість. Ідеї Сократа та їх розвиток Платоном. Діалог «Держава», його основні соціальні та політичні ідеї. Функціонування ідеальної держави за Платоном. Теоретичні знахідки та дискусійні положення нарису ідеальної держави. Етика в працях Платона. Доповнення концептуальних засад діяльності держави в праці «Закони». Питання «відповідальності» філософа за тоталітарні тенденції в розвитку політичної думки.

Спільне та особливе в поглядах Платона і Аристотеля на політику

Стосунки між Платоном та Аристотелем. Основні віхи біографії Аристотеля. Критика Аристотелем окремих положень платонівського вчення про ідеальну державу. Погляди мислителів на форми організації державного ладу, загальне та окреме в їх підходах. Порівняння поглядів на призначення держави обох мислителів. Концепція політії, її відмінності від ідеальної держави Платона.

Розвиток політичної думки в епоху Середньовіччя

Християнізація Європи та її значення для формування середньовічної науки. Співвідношення філософії та теології в цей період. Значення появи університетської освіти. Розкол християнства та його вплив на розвиток політичних концепцій влади та держави. Ключові концепції Відродження. Реформаційні ідеї, їх основні творці (Лютер, Кальвін, Мюнцер). Вплив Реформації та Контреформації на політичний ландшафт і інтелектуальні процеси в Європі. Політика в творчості мислителів раціоналізму.

Внесок ідей Н. Маккіавелі у формування модерних політичних

Епоха Маккіавелі. Життєвий і політичний досвід мислителя. Основні твори Маккіавелі, певна суперечливість його ідей. Значення праці «Державець» для формування раціонального осмислення політичних процесів, відокремлення політичного пізнання від теології. Стратегія і тактика автора при написанні твору. Мистецтво володарювання. Дискусія навколо вирішення проблем політичної етики в «Державці». Маккіавелі і маккіавелізм.

Порівняльна характеристика поглядів Т. Гоббса та Дж. Локка на державу

Значення Англійської революції 1640 – 1653 рр., її впливи на життя і творчість Гоббса і Локка. Характеристика теоретичних і ідеологічних засад «Левіафану». Полеміка Локка щодо походження держави та її функцій в «Двох трактатах про правління». Спільні концептуальні елементи в творах авторів. Причини та значення теоретичних розбіжностей у інтерпретаціях взаємин влади та суспільства між Гоббсом та Локком. Вирішення ними питання щодо обмеження влади та запобігання її узурпації.

Досягнення та суперечності в творчості мислителів Просвітництва

Історичний контекст епохи Просвітництва. Ідеал людини в працях просвітителів. Політичні ідеї Вольтера, концепція просвіченого абсолютизму. Теоретичні новації Ш.Л. Монтеск'є, вчення про розподіл влад. Народний суверенітет за Ж.Ж. Руссо. Особливості розвитку Просвітництва в Німеччині та Англії. Теоретичні надбання та ілюзії просвітителів, їх місце в розвитку політичної думки.

Історичний контекст і сучасне значення праці «Федераліст»

Формування США, основні виклики перед молодого державою. Розвиток державного устрою нової країни після прийняття «Статей Конфедерації». Потреба в новій Конституції, ідейна та політична боротьба навколо її розробки та прийняття. Автори «Федераліста», їх цілі та завдання при написанні твору. Апологія нового конституційного устрою США, її значення для сучасників та наступних поколінь. Актуальні ідеї праці.

Суспільно-політичні ідеали соціалістів-утопістів XIX сторіччя

Поняття утопія, його походження. Зародження соціалістичної ідеології, її розвиток у XIX сторіччі (А. Сен-Симон, Ш. Фур'є, Р. Оуен). Творчість соціалістів-утопістів XIX сторіччя. Етичний, соціальний та економічний виміри їх теоретичних праць. Особливості творення соціалістичних утопій у Франції та Великобританії. Обумовленість обрання мирних шляхів поширення соціалістичних ідеалів. Практичні спроби реалізувати соціалістичні проекти утопістами і їх результати. Критика соціалістичних утопій їх опонентами.

Розвиток анархічних концепцій XIX – початку XX сторіччя

Ідейні витоки формування анархізму. Характеристика різновидів анархізму та його історичної еволюції в XIX – XX сторіччі. Концепції анархо-індивідуалізму (Макс Штірнер). Ідеї Михайла Бакуніна та їх значення. Розвиток анархо-комунізму в працях Петра Кропоткіна. Зародження анархо-синдикалізму та його теоретичні засади. Проблеми зв'язку теорії та практики анархізму.

Основні ідеї марксизму та його історична еволюція.

Поява марксизму та його місце в революційному русі XIX сторіччя. Основні ідеї К. Маркса та Ф. Енгельса. Методологічні засади марксизму. Вчення про класову боротьбу та диктатуру пролетаріату. Уявлення марксистів про революційний процес, його чинники та результати. Розкол соціал-демократії, ревізія марксизму з кінця XIX сторіччя. Ленін та його ключові теоретичні новації. Політичні ідеї Сталіна. Троцький та троцькізм. Розвиток національних форм марксизму після смерті Сталіна. Єврокомунізм як ідеологія. Ставлення сучасної соціал-демократії до ідей марксизму.

Етапи розвитку української суспільно-політичної думки

Наукова періодизація історії розвитку української суспільно-політичної думки. Проблема виокремлення українського в контексті тривалої бездержавності України. Зміст етапів формування вітчизняної суспільно-політичної думки. Зародження політичної науки в Україні та її фундатори. Особливості розвитку політичної думки в XX сторіччі. Зарубіжна україністика в період існування УРСР, її політологічні аспекти. Відродження політичної науки та її зв'язок з національними традиціями.

Творчість прихильників федералізму в українській суспільно-політичній думці

Значення федералістських ідей та концепцій в історії західної політичної думки. Формування українського федералізму в період національного відродження. Політичні проекти М. Костомарова та Кирило-Мефодіївського братства. Концепції М. Драгоманова та В. Антоновича. Розвиток автономізму та федералізму на початку XX сторіччя. Досвід української державності 1917 –

1920 років, наступне переосмислення федеративних ідей. Радянський федералізм, його ілюзії та практика в Україні. Ставлення українських дисидентів до федеративних проектів. Значення теоретичної спадщини федералістів для сучасної України.

Політичні ідеї М. Міхновського та Д. Донцова

Політичні біографії М. Міхновського та Д. Донцова. Основні ідеї твору «Самостійна Україна», аргументи автора на користь необхідності відновлення української державності, їх сприйняття в національному русі. Еволюція поглядів Д. Донцова, основні її віхи. Д. Донцов як теоретик та ідеолог інтегрального націоналізму. Порівняльна характеристика концепцій національної демократії та інтегрального націоналізму.

Тенденції розвитку сучасної політичної науки в світі

Місце політичної науки в європейському та світовому науковому просторі. Провідні наукові школи в політичній науці. Розвиток політичної науки в США та країнах західної Європи: спільне та особливе. Політична освіта, її призначення та національні особливості. Політологія на пострадянському просторі, основні тенденції її формування та функціонування. Завдання, які постають перед політичною наукою в сучасному світі.

Становлення української політичної науки

Відродження політичної науки в останні роки перебудови. Початки формування політичної науки в незалежній Україні. Державне визнання політичної науки та ставлення влади до її розвитку. Інституційні форми організації політичної науки в Україні. Проблеми ефективного розвитку наукових досліджень в царині політичної науки. Професійна самоорганізація вітчизняних політичних науковців, її результативність. Проблемні питання професійної етики українських політологів та їх професійної ідентифікації. Інтеграція вітчизняної політичної науки в європейський та світовий науковий простір.

Зміст та значення розвитку політичної освіти у ВНЗ України

Характеристика цілей і завдань початкового етапу формування політичної освіти. Рівні підготовки політологів на сучасному етапі реформування вищої школи. Основні освітні центри політичної освіти в Україні. Проблеми якості освіти політологів в Україні. Політологи на ринку праці в Україні та за її межами. Перспективні завдання подальшого розвитку політичної освіти в нашій державі.

Здобутки та перспективи розвитку політичної науки в

Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича

Досвід становлення осередків вивчення політичної науки в ЧНУ. Профілі наукових досліджень кафедр політології та державного управління,

міжнародних відносин і міжнародної інформації. Кадровий склад кафедр. Наукова продукція кафедр, її основні характеристики. Особливості підготовки політологів у нашому ВНЗ. НДРС студентів-політологів. Міжнародні зв'язки кафедр, їх значення та перспективи розвитку. Проблеми підтримки та забезпечення якості політичних досліджень в університеті.

ТЕМАТИЧНИЙ БЛОК II: ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

Поняття влади, її природа і сутність, функції та засоби здійснення

Визначення влади. Воля носія влади та підлеглість підвладного. Влада, як необхідність (функціонування соціальних суб'єктів, організованість, порядок, координація дії різних елементів держави і суспільства. Класифікація влади: за сферою реалізації (економічна, політична тощо); за суб'єктами участі у владних відносинах. Відмітні ознаки політичної влади: верховенство, публічність, легальність тощо. Функції (керівництво суспільством, оптимізація політичної системи, забезпечення стабільності в державі) та засоби здійснення влади (право; авторитет; переконання; традиції; маніпулювання; насильство).

Функціонування влади в публічній сфері, типи і різновиди політичної влади, форми організації та ресурси

Суспільно-опосередкований характер влади в публічній сфері. Різновиди влади (державна, політична, партократії, бюрократії, технократії тощо). Відмінність політичної та державної влад. Форми політичної влади: монархія, тиранія, аристократія, олігархія, тимократія, теократія; охлократія, демократія та ін. Утилітарні, примусові та нормативні ресурси влади.

«Легальність» і «легітимність» влади, легітимацію політичної влади в різних суспільно-політичних і соціокультурних системах

Легальність і законність влади. Легітимність влади та її ціннісно-етичний характер. Три типи легітимного панування (влади) за М. Вебером (раціонально-правовий (демократичний, традиційний, харизматичний). Легітимація політичної влади в розвинених, посткомуністичних, «третього світу», авторитарних тощо державах. Зв'язок легітимації з зруйнуванням традиційних ідеологічних механізмів, масовими порушеннями демократичних процедур на виборах органів влади і низькою ефективністю їх діяльності.

Політична система, її структура, рівні організації та функції

Основи різних варіантів концепції політичної системи (В.К.Мітчел, К.Дойч, Т.Парсонс, Н.Луман, Г.Пауелл, Д.Трумен, Д.Істон, Г.Алмонд. П'ять основних груп елементів політичної системи: політичні інститути, політичні відносини, політичні норми, політична свідомість і політична культура.

Підсистеми політичної системи: організаційно-інституціональна, регулятивна, функціональна, комунікативна та духовно-ідеологічна.

Моделі та типи політичних систем

Моделі політичної системи Г. Алмонда, Д.Істона, К.Дойча. Відкриті та закриті політичні системи. Демократичні, авторитарні та тоталітарні типи політичних систем. Типи політичних систем за Г. Алмондом (англо-американський, континентально-європейський, доіндустріальний та частково індустріальний, тоталітарний типи).

Природа держави, її основні ознаки та функції

Держава як базовий інститут політичної системи суспільства. Т. Гоббс, Дж.Локк, Ж.-Ж. Руссо та інші мислителі про природу держави. Основні ознаки держави: наявність публічної влади та системи правових норм, територіальна організація суспільства та її кордонів, монополія на легальне застосування примусу, встановлення обов'язкових податків та зборів, суверенність, власна символіка. Внутрішні та зовнішні функції держави.

Групи інтересів як медіатори в політичних відносинах: типологія, джерела впливу, ресурси, механізми

Поняття «групи інтересів» та його кореляція з однопорядковими поняттями («групи тиску», «лобі», «громадські організації», «суспільні рухи», «латентні політичні сили»). Система формалізованих та неформалізованих зв'язків як основа творення і підтримання консенсусу у демократичному політичному устрої. Поточні та фундаментальні групи інтересів. А. Бентлі та Д.Трумен про групи інтересів та їх вплив на соціально-політичні процеси як винятково американський феномен.

Громадянське суспільство, його статус і роль в механізмах відтворення влади

Оптимальна модель співпраці держави і громадянського суспільства та умови її дієвості. Розмежування компетенції держави і суспільства, незалежність інститутів громадянського суспільства від держави в межах своєї компетенції, демократія і плюралізм в політичній сфері. Варіанти взаємодії держави та громадянського суспільства. Інститути громадянського суспільства (добровільні суспільні організації, суспільні рухи, партії, ЗМІ, громадська думка як соціальний інститут, вибори і референдуми, залежні від громадян елементи судової і правоохоронної системи).

Характер та види інституту політичної опозиції

Опозиція – органічне явище і необхідна характеристика демократичної політичної системи. Основні елементи опозиції: протиставлення своєї політики політиці інших політичних сил, виступ проти думки більшості у законодавчих,

партійних та інших структурах. Поміркована, радикальна, лояльна, конструктивна, деструктивна (руйнівна) опозиція.

Політичний режим та його типи

Основні тлумачення політичного режиму (система засобів і методів здійснення політичної влади; модель, форма взаємодії державно-владних структур і населення; сукупність характерних для певного типу держави політичних відносин, засобів і методів реалізації влади, наявних стосунків між державною владою та суспільством, панівних форм ідеології, соціальних і класових взаємовідносин, стану політичної культури суспільства). Класифікація політичних режимів М. Вебера та Р. Даля. Тричленна класифікація режимів (тоталітарні; авторитарні; демократичні).

Основні риси, критерії, види демократії як типу політичного режиму

Основні риси демократичного режиму (суверенітет народу, вибори представників влади і її періодична зміна; чесні, змагальні, регулярні вибори основних органів держави; захист прав окремих осіб і меншин; поєднання правління більшості і захист прав меншості; рівність прав громадян на участь в управлінні державою, свобода створення політичних партій, об'єднань громадян, право на інформацію і на участь в конкурентній боротьбі за заняття керівних посад у державі. Ліберальні, плюралістичні, колективістські та представницькі демократії.

Пізнавальний потенціал понять «регіон», «політичний простір», «територіальний вимір політики»

Самоорганізація у межах регіональних систем, диференціація життєво- го простору, ідентифікація і забезпечення конкурентного статусу локальних соціальних і економічних систем у межах однієї чи кількох адміністративних територій, їх адаптація до нових умов, посилення значущості інноваційних та культурно-духовних чинників. Моделі державної регіональної політики: регіональна корпорація, планові контракти, спільна участь у вирішенні задач.

Сучасні територіальні конфлікти: форми, фактори, принципи розв'язання

Територіальні конфлікти (воєнні, збройні конфлікти, локальна, регіональна війни, загроза застосування воєнної сили). Гібридність форм територіальних конфліктів: міжетнічні, міжобщинні, міжплеменні та міжконфесійні конфлікти; економічні війни; громадянські війни; сепаратистські війни; ідеологічні війни; терористичні війни; війни національних інтересів; миротворчі операції; війни-казуси. Принципи вирішення конфліктів (розуміння беззмістовності і небезпечності військових методів вирішення спірних питань, політичний діалог і переговори, посилення інтеграційних процесів, зниження рівня конфронтації тощо).

Політичні партії, типології політичних партій, етапи і механізми патогенезу

Поняття «політична партія». Політична партія як форма організації політичної участі. Місце і роль партій в політичних відносинах сучасності. Типологія політичних партій. Соціальна природа політичних партій. Функції політичних партій. Основні етапи і механізми патогенезу. Партії та держава. Партії та рухи. Партії та інші форми артикуляції інтересів (корпоративізм, групи тиску, лобіювання).

Інституційна та ідейно-політична еволюція партій в сучасних умовах

Поняття організаційної структури політичних партій. «Американська», «соціал-демократична» та «комуністична» організаційні моделі політичних партій. Поняття «членство в партії». Мотивація та види членства в партії. Структурні і програмні характеристики українських політичних партій. Індоктринальні політичні партії.

Сучасних підходи до визначення функцій та типологій партійних систем

Партійні системи. Розвиток партійних систем. Типології партійних систем; різновиди однопартійної і багатопартійної систем; біпартійні системи. Партійні квазісистеми. Механізми взаємодії партій в рамках партійних систем (коаліції, системна та позасистемна опозиції, «партія влади»). Сучасна партійна система України.

Виборчі системи

Вибори як механізм політичної участі, їх роль і функції в політичному житті суспільства. Виборче право і його реалізація в залежності від політичного режиму і рівня розвитку громадянського суспільства. Активне і пасивне виборче право. Виборчі системи, їх класифікація. Варіанти реалізації різних виборчих систем. Виборча система України.

Політична еліта, її функції та структура, принципи її взаємодії з суспільством

Поняття політичної еліти. Індикатори якісного та кількісного вимірювання політичної еліти. Політична еліта в структурі політичного класу. Властивості і функції політичної еліти. Взаємодія еліти і мас в політиці. Сегментація і інтеграція еліти. Будова і функції політичної еліти. Механізми взаємодії політичної і бізнес-еліти. Центральна, регіональна та місцева політичні еліти.

«Витрати» елітизму: клани, клієнтелізм, корупція у нестабільних політичних системах

Неформальна структура політичної еліти. Поняття «клани», «обойми», «клієнтели», «вето-групи» як структурних елементів неформальної політичної

еліти. Основні характеристики неформальної структури політичної еліти в Україні. Сучасні тенденції розвитку національних та транснаціональних політичних еліт.

Політичне лідерство як інститут політичної влади, функції та типи лідерства

Політичне лідерство як інститут політичної влади. Функції політичного лідерства. Типи лідерства. Специфічні особливості професійної діяльності політичного лідера. Особливості здійснення функцій політичного лідерства та їх роль в організації влади. Стили політичного лідерства. Критерії ефективності політичного лідерства. характеристики політичного лідера і імідж політика. Особливості рекрутування політичних лідерів в різних (конкурентні і неконкурентні, стабільні і нестабільні) політичних системах. Типологія і специфіка політичного лідерства в сучасній Україні.

Комплекс взаємовпливів та взаємозв'язків між ЗМІ та політикою

Місце ЗМІ у суспільному житті. Функції ЗМІ. Зростання ролі засобів масової інформації в умовах утвердження інформаційного суспільства. Інтернет і політика. Свобода і відповідальність ЗМІ. Взаємодія з державною владою, капіталом (власністю), споживачами інформації, соціальними і політичними групами. ЗМІ в електоральних процесах. ЗМІ і проблеми політичного маніпулювання. Принципи, способи, механізми політичного маніпулювання. Можливості та засоби протидії політичному маніпулюванню. ЗМІ і проблема інформаційної безпеки. Особливості місця і ролі ЗМІ в сучасній Україні. Особливості та механізми формування громадської думки в політиці. Суспільне мовлення.

Політичний процес, його суб'єкти і об'єкти, структурні елементи та фази

Поняття «політичний процес». Місце політичного процесу в системі суспільних процесів. Суб'єкти і об'єкти політичного процесу. Політичні актори. Структурні елементи політичного процесу, способи і механізми їх взаємозв'язку і взаємодії. Фази політичного процесу.

Типи політичних процесів

Типологія політичних процесів. Інституціоналізовані та і неінституціоналізовані політичні процеси; конвенційні і неконвенційні політичні процеси. Лінійні і нелінійні політичні процеси. Стабільні і кризові політичні процеси. Перехідні політичні процеси і політичний процес в стабільних суспільствах. Рівні політичного процесу: глобальний, національний, регіональний, локальний. Специфіка і основні риси політичного процесу в Україні.

Модернізація та демократизація як політичні процеси

Поняття політичної модернізації. Моделі модернізації. Первинні і вторинні модернізації, їх особливості. Етапи модернізації. Інноваційні групи в політичному модернізаційному процесі. Протиріччя і кризи модернізації; типологія модернізаційних конфліктів. Лінійне і циклічне в модернізаційному процесі: реформи і контрреформи. Модернізація в умовах глобалізації. Сучасний науковий дискурс характеру і форм модернізації України.

Демократизація як політичний процес. Моделі демократизації. Етапи демократизації. Результати демократизації.

Виборчий процес як тип політичного процесу

Суб'єкти виборчого процесу. Міжнародні стандарти виборчого права. Правові основи виборів в Україні. Організаційна структура державного управління виборами. Фактори ефективності виборів.

ТЕМАТИЧНИЙ БЛОК III: МІЖНАРОДНІ СИСТЕМИ ТА ГЛОБАЛЬНИЙ РОЗВИТОК

Методологія та методи дослідження світових політичних процесів

Методологія теорії міжнародних відносин. Системний, порівняльний, структурно-функціональний, об'єктивний і суб'єктивний методи аналізу міжнародних відносин і зовнішньої політики. Метод аналітичного аналізу: причини виникнення і рушійні сили розвитку систем міжнародних відносин. Поняття рівності сил і союзів, державні інтереси.

Світовий політичний процес як наукова категорія та об'єктивна реальність

Основні теоретичні підходи до розуміння сутності дослідження політичного процесу. Елементи міжнародного політичного процесу: суб'єкти міжнародної політичної діяльності і відносин (держава, міжнародні об'єднання); державні інтереси як база формування політичних цілей розвитку політичного процесу; міжнародні політичні відносини; міжнародна влада; принципи, норми, прийняті міжнародним співтовариством в якості регулятора поведінки і діяльності його суб'єктів ("міжнародний порядок"). Характерні риси та особливості сучасного світового політичного процесу (революційні та емоційні тенденції, впорядкованість та спонтанність світового розвитку, демократизація суспільно-політичного життя, забезпечення реального політичного плюралізму, гуманізація міжнародних відносин і людський вимір політики). Формування і розвиток політичної думки з проблем міжнародних відносин (Платон, Цицерон, Н.Макіавеллі, Г.Гроцій, Т.Гоббс, Дж.Локк, І.Кант).

Рушійні сили і визначальні тенденції світового політичного процесу

Характерні риси сучасної світової політики. «Національний інтерес» – як головна категорія в теорії міжнародних відносин. Основні суб'єкти світового співтовариства. Соціально-класова неоднорідність (гетерогенність) світу. Закону інтернаціоналізації суспільного життя. Деїдеологізація міжнародних відносин. Демократизація як процес.

Парадигми конфлікту та стабільності у світовій політиці

Визначення конфлікту. Причини виникнення міжнародних конфліктів. Психологічний та соціологічний підхід до визначення природи міжнародних конфліктів. Основні положення сучасної теорії конфлікту.: А.Сміт, Л.Козер, Дж.Рекс, Р.Дарендорф, Дж.Бертон, Г.Зіммель, І.Бекешкіна, В.Кремінь та ін. Сутність політичного конфлікту: форми, моделі, типи і функції. Конструктивні і деструктивні політичні конфлікти. Опозиція в конфлікті. Насильницькі і ненасильницькі форми конфліктів. Етнополітичні конфлікти. Фази розвитку конфліктів. Стили поведінки в конфліктних ситуаціях. Шляхи і способи розв'язання політичних конфліктів: консенсус, уникнення конфліктів, відкладення конфлікту, посередництво, арбітраж, переговори. Конфліктологічний підхід до сучасної ситуації в Україні. Структура міжнародного конфлікту. Динаміка розвитку, основні стадії, фази, етапи міжнародного конфлікту. Типи та види міжнародних конфліктів. Моделі міжнародного конфлікту К. Боулдинга, А. Рапопорта. Проблема війни як форми міжнародних відносин. Нові типи міжнародних конфліктів. Феномен так званих «асиметричних конфліктів».

Системний підхід у вивченні міжнародних відносин

Елементи системи: держава, суверенітет, міць (військовий потенціал), недержавні органи і структури (субнаціональні, наднаціональні, транснаціональні), людина, лобізм, політика. Інструменти зовнішньої політики: насильницькі, ненасильницькі методи. Порівняльний метод: союз, альянс, блок, співтовариство, співдружність, цивілізація. Поняття війни і миру. Контроль, вплив, сфера впливу. Категорії простору і часу. Принципи визначення кордонів: династичний, природний. Типи кордонів: орографічні, геометричні, географічні.

Класифікація національних і регіональних міжнародних систем

Поняття про систему міжнародних відносин. Функціональні вимоги системи міжнародних відносин. Середовище системи міжнародних відносин. Просторово-часова обмеженість систем міжнародних відносин. Внутрішній склад та компоненти глобальної системи міжнародних відносин. Категорії «елемент», «структура», «системний механізм», «цінності системи».

Функціонування та трансформація міжнародних систем

Процеси функціонування та розвитку системи міжнародних відносин: інтеграція-дезінтеграція, збереження форми, досягнення мети. Поняття «динамічна рівновага». Умови збереження стабільності системою міжнародних відносин. Глобальна система та її підсистеми: функціональний та географічний підхід. Історичні типи систем міжнародних відносин. Система міжнародних відносин після закінчення «холодної війни».

Інтеграція і дезінтеграція у глобальному масштабі

Горизонтальна та вертикальна інтеграція. Чинники та фактори, що впливають на розвиток процесів світової економічної інтеграції. Ефективність міжнародної економічної інтеграції. Вплив інтеграції на сучасну систему світових господарських зв'язків. Передумови участі України в інтеграційних процесах. Два підходи до проблем інтеграції. Засновник функціоналізму Девід Мітрані. Функціоналізм та неофункціоналізм у процесах світової інтеграції.

Концепція зіткнення цивілізацій С. Хантінгтона

Зіткнення цивілізацій як домінуючий фактор світової політики. Конфлікт між цивілізаціями як завершальна фаза еволюції глобальних конфліктів у сучасному світі. Природа цивілізацій. Загальних риси цивілізацій об'єктивного порядку (мова, історія, релігія, звичаї, інститути) та суб'єктивного (самоідентифікація). Залежність між змінами самоідентифікації та кордонів цивілізації. Лінії розламу між цивілізаціями. Причини конфліктів уздовж ліній розламу між цивілізаціями. Зіткнення цивілізацій: синдром «братніх країн».

Безпека як антитези загрози в міжнародних відносинах

Поняття національної безпеки в міжнародних відносинах. Світова і національна безпека: взаємотяжіння і взаємопротистояння. Система світової системи безпеки: вироблення та спроби реалізації. Концепції «зіткнення цивілізацій» С. Хантінгтона і «кінця історії» Ф. Фукуями. Місце і роль України у світових геополітичних процесах.

Національна і міжнародна безпека

Глобальне середовище безпеки. Механізм ООН із забезпечення безпеки. Проблема адаптації існуючих структур до сучасних безпекових загроз. Роль провідних міжнародних держав у формуванні безпеки. Сучасні загрози та виклики системі міжнародної безпеки. Міжнародний тероризм. ООН як провідна глобальна організація забезпечення міжнародної безпеки: історія створення та розвиток. Органи ООН з підтримки миру та безпеки (Рада Безпеки, Генеральна Асамблея, Міжнародний суд ООН). Роль ОБСЄ в системі міжнародної безпеки: від наради до організації. Пріоритетні напрямки діяльності ОБСЄ з підтримки безпеки та миру. Місце НАТО у формуванні сучасної системи міжнародної безпеки. Еволюція концептуальних засад НАТО у постбіполярний період. Роль Європейського Союзу в системі міжнародної

безпеки. Особливості реалізації спільної політики безпеки та оборони ЄС на сучасному етапі.

Традиціоналістський і модерністський підходи у працях Х. Моргентау, К. Боулдінга, К. Райта та інших

Основні загрози людству: екологічні, демографічні проблеми; загроза голоду, хвороб, деградації оточуючого середовища і соціуму. Запобігання загрозам, запобігання війні: засоби та їх реалізація (К. Клаузевиц, У. Райт). Категорії і поняття проявів всезагальних загроз. Теорії протистояння загрозам, поняття і сутність превентивної дипломатії. Створення загальної системи протистояння загрозам.

Військові та невійськові компоненти безпеки

Зброя масового знищення та процес її обмеження та заборони. Країни «Ядерного клубу». Ядерна зброя та загрози безпеці. Договір про заборону випробувань ядерної зброї в трьох середовищах 1963 р.. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї 1968 р. Договір про всеосяжну заборону ядерної зброї. Зони вільні від ядерної зброї. Звичайна зброя та безпека.

Місце та роль України в процесах забезпечення європейської та глобальної безпеки

Україна як об'єкт та суб'єкт міжнародного права. Місце Української держави в сучасній системі міжнародних відносин. Поняття і характеристика стратегічного партнерства. Від багатовекторності до вибору стратегічних партнерів. Базисні цінності та їх роль у розвитку стабільності системи міжнародних відносин. Європейський вибір України: бажане і реальне. Підходи України до визначення національної та міжнародної безпеки: аналіз основоположних документів. Підходи України до посилення безпеки на національному та міжнародному рівнях. Класифікація викликів та загроз національній безпеці. Стратегічні цілі та основні завдання політики національної безпеки української держави. Воєнно-політичні аспекти національної безпеки України. Пріоритетні напрямки реалізації зовнішньої політики України у сфері безпеки та захисту національних інтересів. Повноваження та компетенція органів влади в Україні в сфері безпеки.

Російсько-українська війна.

Національні інтереси як системна категорія міжнародних відносин

Воєнна безпека; Економічне процвітання і розвиток; Державний суверенітет як основа контролю над певною територією та населенням. Постійні або фундаментальні, минулі або проміжні, інтереси виживання, життєві інтереси, периферійні або дрібні інтереси. Вклад у вчення про національні інтереси в рамках категорій влади Г. Моргентау. Деперсоніфікація національного інтересу.

Функції національного інтересу

Специфіка політичних інтересів у системі суспільних інтересів, їх зв'язок з механізмами та способами здійснення влади у суспільстві. Функція стимулювання політичної активності суб'єктів політики. Функція спрямування політичної діяльності на організацію суспільства через політичну владу, узгодження суперечливих соціальних дій різних класів і груп. Функція відображення багатоманітності соціальні інтересів, їх об'єднання і розмежування на рівні суб'єктів політики. Функція формування цілей політичної діяльності. Гносеологічна, аксіологічна, мотиваційна та діяльнісна функції національного інтересу. Політична, комунікативна, ідеологічна функції національного інтересу.

Національні інтереси у зовнішній політиці держави

Національний інтерес як один із рушійних сил діяльності особистості, етносу, суспільства, держави. Реалізація інтересів (взаєморозуміння і співробітництво, протиборство). Основні елементи національного інтересу (воєнна безпека; економічне процвітання і розвиток; державний суверенітет як основа контролю над територією та населенням). Класифікація національного інтересу за Г. Моргентау: постійні або фундаментальні; минулі або проміжні; інтереси виживання; життєві інтереси; периферійні або дрібні інтереси. Національні інтереси України.

«Центр сили» та міжнародний конфлікт

Категорія «сили» як характеристики стану відносин між суб'єктами. Фактори та компоненти сили. Взаємодія категорій «ресурси», «потенціал», «сила», «могутність», «вплив». Регіональні «центри сили». Методи виміру силового потенціалу різних суб'єктів міжнародних відносин. Складові силового потенціалу держави. Засоби силової політики, сфери застосування сили в міжнародних відносинах. Форми силового впливу. Різні аспекти сили в міжнародних відносинах (економічний, військовий, культурний, ідеологічний). Сила і мораль в міжнародних відносинах. Міжнародне право та можливості застосування сили в міжнародних відносинах. Поняття «центру сили» та «великої держави». Явище рівноваги сил у міжнародній системі. Центри сили світової політики. Особливості процесу застосування сили в умовах сучасних міжнародних відносин.

Історична та соціально-політична обумовленість

ідеї «світового порядку»

Феномен світової політики. Світова політика як об'єкт наукового дослідження. Провідні парадигми в дослідженні світової політики. Транснаціональні та міждержавні відносини. Світовий політичний процес як наукова категорія і об'єктивна реальність. Світовий соціум і його складові.

Сукупність змін політичних статусів. Функціональна єдність і протиріччя дій і взаємодій суб'єктів міжнародних відносин. Політична неоднорідність світу. Рушійні сили і визначальні тенденції світового політичного процесу.

Ідеї К. Ясперса про правовий устрій світу через політичну форму

Світовий порядок як загальноприйнятий устрій, який виникає внаслідок відмови кожного від абсолютного суверенітету. Світовий порядок як вищий, глобальний рівень структурної організації міжнародних відносин. Світовий порядок як створення ефективних процедур міжнародної співпраці, які передбачають особливий міжнародний порядок, що відповідає загальним основним цілям і цінностям усіх держав та їх громадян. Відмінності між правами держав і правами людини. Базові потреби людства. Міжнародний порядок як ядро світового порядку.

Імператив «абсолютного суверенітету» С. Хоффмана

При основоположному принципі суверенності держави інтервенція з метою вплинути не на зовнішню міжнародну поведінку об'єкта, а на його внутрішні справи повинна бути розцінена як протиправна. Суверенітет як фактор, який стримує втручання у внутрішні справи конкретних держав, якщо йдеться про порушення ними прав і свобод людини і громадянина. Трансформація поглядів С. Хоффмана: держава, яка нездатна виконувати покладені на неї функції, фактично втрачає права суверена. Категорії держав, які потребують втручання міжнародної спільноти. Держави, що «не відбулися» (failed), де ворожнеча між племенами і кланами призвела до неможливості функціонування будь-якої центральної влади. «Кризові» держави (troubled), де органи центральної влади тривалий час не можуть встановити хоча б номінальний контроль над значною частиною території і в яких часто змінюються правлячі верхівки. «Злочинні» держави (murderous). з відверто репресивною політикою центральної влади відносно окремих груп населення.

Ідеї І. Галтунга про колективну самореалізацію під контролем світового керівництва

І. Галтунг як ініціатор «досліджень миру» та організатор (1959) і директор Міжнародного інституту досліджень миру (Осло, Норвегія). Дії держав в контексті їх внутрішньої структури та структури їх взаємовідносин за шкалою «рівноправність – залежність». Теорія структурного насильства (структурний імперіалізм, теорія залежності). Пряме насильства, структурне насильство (структурний конфлікт). Структурний конфлікт як деформуючий чинник розвитку залежних країн, причина внутрішніх конфліктів. Види кризи: насильство, бідність, порушення прав людини, екологічна та їх причини.

Концепція «глобального гуманізму» С. Мендловиця

Концепція «глобальної реформи» (ідея «Pax Americana») С.Мендловиця та Р.Фолька як альтернатива офіційним доктринам США, у 1960-х роках. Проекти моделей світового порядку, які втілюють основні загальнолюдські цінності: мир, добробут, соціальну та політичну стабільність, самореалізацію особливості тощо. Екологічна проблематика в структурі ідей глобального гуманізму. Поєднання абстрактних моделей майбутнього світового порядку з розробкою конкретних політичних стратегій.

Теоретичний апарат політичного прогнозування

Прогностичні теоретичні окреслення сучасного політичного простору. Теорія синергетики. Моделювання як метод прогнозування. Методи моделювання і прогнозів розвитку міжнародних відносин. Метод “Дельфі”. Метод побудови сценаріїв. Методи екстраполяції та інтерполяції. Сфера застосування результатів прогнозування міжнародних відносин. Типології політичних прогнозів. Пошукової та нормативний прогнози. Синергетика як універсальний принцип забезпечення достовірності прогнозу.

Песимістичний та оптимістичний напрями сучасної футурології

Теоретичний апарат політичного прогнозування. Прогностичні теоретичні окреслення сучасного політичного простору. Теорія синергетики. Моделювання як метод прогнозування. Песимістичний та оптимістичний напрями сучасної футурології. Г. Кан, А. Вінер, Д. елл, Р. Арон і О. Тофлер про основні тенденції і перспективи світового розвитку. «Мегатенденції» Д. Нейсбіта. «Кінець історії» за Ф. Фукуямою.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арістотель. Політика / пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. К.: Основи, 2003.
2. Бурдяк В. Теоретичні і методологічні аспекти політологічних досліджень. Навчальний посібник. У 2- част. Чернівці: Рута, 2005.
3. Бурдяк В.І. Республіка Болгарія на зламі епох: політична трансформація суспільства. Монографія. Чернівці: Рута, 2004. 520 с.
4. Бурдяк В.І., Бутирська І.В., Герман М.Г., Фндорчак Т.П. Громадянське суспільство і соціальний капітал у нових країнах-членах Європейського Союзу. Монографія. –Чернівці: Технодрук, 2015. 336 с.
5. Бурдяк В.І., Ротар Н. Ю. Образ німців та Німеччини у громадській думці населення краю (на матеріалах Чернівецької області). Монографія. – Чернівці: Рута, 2004. 150 с.
6. Бурдяк В.І., Ротар Н.Ю. Політична культура країн Європи в контексті інтеграційних процесів. Монографія. Чернівці: Рута, 2004. 328 с.
7. Бурдяк В.І., Ротар Н.Ю. Політологія: Практикум. 2-ге вид., доп. – Чернівці: Рута , 2005. – 104 с.
8. Гегель Г.-Ф. Основи філософії права, або природне право і державознавство. Київ, 2000.
9. Гоббс Т. Левіафан, або суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної / Т. Польська (наук.ред.), Р. Димирець (пер. з англ.). К.: Дух і Літера, 2000.
10. Горбатенко В. П. Політичне прогнозування: теорія, методологія, практика. Київ: Генеза, 2006. 400 с.
11. Даль Р. Поліархія. Участь у політичному житті та опозиція. Х., 2002
12. Довідник міжетнічної толерантності / За редакцією проф. Круглашова А.М., Упорядник проф. Ротар Н.Ю. Чернівці: Букрек, 2011.
13. Донцов Д. Історія розвитку української державної ідеї. К., 1993.
14. Електоральні процеси України в регіональному вимірі: Буковина і Закарпаття: монографія. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2014. 552 с.
15. Енциклопедія політичної думки / за ред. Д. Міллера, Д. Коулмена, В. Конналі, А. Райана. К., 2000.
16. Європейська інтеграція на початку нового тисячоліття. Довідник. Чернівці, 2010. ч. 1. 212 с.
17. Європейський Союз: вчора, сьогодні, завтра / Die Europäische Union: Gestern, Heute, Morgen. Чернівці: Рута, 2008. 225 с.
18. Федуняк С. Г. Європейські виміри безпеки на пострадянському просторі: формування інтегрованої системи безпеки Заходу і Нових незалежних держав. Чернівці: Рута, 2005. 334 с.

19. Зовнішня політика України (від давніх часів до наших днів): підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Л. Д. Чекаленко, С. Г. Федуняк; за заг. ред. Л. Д. Чекаленко; Міжрегіон. акад. упр. персоналом (МАУП). К.: Персонал, 2010. – 464 с.
20. Картунов О. В. Вступ до етнополітології. Київ: Ін-т економіки, управління та господарського права, 1999. 300 с.
21. Кирилюк Ф. М. Історія зарубіжних політичних вчень Нової доби / Ф. М. Кирилюк. К.: Центр учбової літератури, 2009.
22. Консерватизм: антологія / О. Проценко (упоряд.), В. Лісовий (упоряд.) К., 1998.
23. Круглашов А. Політичні процеси та інститути. Чернівці: Рута, 2013. 97 с.
24. Круглашов А. Теорія та історія європейської інтеграції: навчально-методичний комплекс / укл.: Круглашов А. М. Чернівці: Рута, 2013. 100 с.
25. Круглашов А., Недокус І., Ротар Н., Ярмистий М. Історія ідей і концепцій державної влади та публічного управління в Україні: Енциклопедичний довідник. Чернівці: Букрек, 2016. 272 с.
26. Круглашов А. М. Драма інтелектуала: політичні ідеї Михайла Драгоманова. Чернівці, Прут, 2001. 482 с.
27. Круглашов А. М. Європейська інтеграція України. Чернівці: Букрек, 2010. – 115 с.
28. Круглашов А. М. Нормативно-правове забезпечення курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію: навчально-методичний посібник. У співавторстві з Грищенко А. В. Чернівці, 2004. 168 с.
29. Левенець Ю. Теоретико-методологічні засади української суспільно-політичної думки: проблеми становлення та розвитку (друга половина ХІХ – початок ХХ століття). К., 2001.
30. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Київ– Філадельфія, 1995.
31. Мак'явеллі Н. Флорентійські записки. Державець. К.: Основи, 1998.
32. Макар Ю. І., Гдичинський Б. П., Макар В. Ю., Попик С. Д., Ротар Н. Ю. Україна в міжнародних організаціях: Навчальний посібник / За ред. Ю. І. Макара. Чернівці: Прут, 2009. 880 с.
33. Неліпа Д. В. Системний аналіз в політології; теорія, методологія, практика: монографія. К.: Центр учбової літератури, 2011.
34. Обушний М. І. Партологія / М. І. Обушний, М. В. Примуш, Ю. Р. Шведа. К., 2006.
35. Платон. Держава. К.: Основи, 2005.
36. Політика і права людини: підручник / В. І. Бурдяк, С. Д. Василенко, В. І. Веренько. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. 536 с.

37. Політична енциклопедія / ред. кол.: Ю. Левенець, Ю. Шаповал та ін. К., 2012.
38. Політичні ідентичності в сучасній Україні / За ред. М.С. Кармазіної. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2015. 288 с.
39. Політичні механізми формування громадянської ідентичності в сучасному українському суспільстві / Колективна монографія. К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2014. 296 с.
40. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. К., 1994.
41. Ротар Н. Політична участь громадян України у системних трансформаціях перехідного періоду: Монографія. Чернівці: Рута, 2007. 472 с.
42. Ротар Н. Теорія політичної участі. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2010, 168 с.
43. Ротар Н.Ю. Форми участі населення України у політичних процесах. Навчальний посібник. Чернівці: Рута, 2004. 78 с.
44. Рябов С. Політологічна теорія держави. К., 1996.
45. Себайн Дж. Г., Торсон Т. Л. Історія політичної думки, пер. з англ. К.: Основи, 1997.
46. Стойко О. М. Трансформація політичних інститутів у сучасних перехідних суспільствах: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2016. 416 с.
47. Токвіль А. Про демократію в Америці. К., 1999.
48. Цицерон Марк Тулій. Про державу. Про закони. Про природу богів. К., 1998.
49. Шумпетер Й. Капіталізм, соціалізм і демократія. К., 1995.
50. Almond, G. (1988). Separate Tables: Schools and Sects in Political Science. *PS: Political Science and Politics*. 21(4), pg. 828-842.
51. Berndston, E. Political Science in the Era of Post-Behavioralism: The Need for Self-Reflection. *Scandinavian Political Studies* 10(3), pg. 173-183.
52. Bevir, M. (2022). *A History of Political Science (Elements in Historical Theory and Practice)*. Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/9781009043458
53. Chilcote, R. (1994). *Theories of Comparative Politics: The Search for a Paradigm Reconsidered, Second Edition*. Routledge.
54. Dahl, R. (1957). The Concept of Power. *Behavioral Science* 2(3), pg. 201-215.
55. Dryzek, J. & Leonard, S. (1988) History and Discipline in Political Science. *The American Political Science Review*. 82(4), pg. 1245-1260.
56. Forde, S. (2013). Locke, Science, and Politics. In *Locke, Science and Politics* (pp. I-II). Cambridge: Cambridge University Press.
57. Goodin, R. & Klingemann, D. (1998). *A New Handbook of Political Science*. Oxford University Press.

58. Grant, J. (2005). What Divides Us? The Image and Organization of Political Science. *PS: Political Science and Politics* 38(3), pg. 379-386.
59. Gunnell, J. (2006). The Founding of the American Political Science Association: Discipline, Profession, Political Theory, and Politics. *American Political Science Review*. 100(4), pg. 479-486.
60. Kapiszewski, D., MacLean, L., & Read, B. (2015). Field Research in Political Science. In *Field Research in Political Science: Practices and Principles* (Strategies for Social Inquiry, p. I). Cambridge: Cambridge University Press.
61. Kariel, H. Praxis: The Repressed Potential of Political Science. <https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.2307/3234812?journalCode=pol>
62. Kellstedt, P., & Whitten, G. (2008). Frontmatter. In *The Fundamentals of Political Science Research* (pp. I-Vi). Cambridge: Cambridge University Press.
63. Kellstedt, P., & Whitten, G. (2008). The Fundamentals of Political Science Research. In *The Fundamentals of Political Science Research* (pp. Xix-Xx). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511807220.001
64. Kellstedt, P., & Whitten, G. (2013). Frontmatter. *The Fundamentals of Political Science Research* (pp. I-Vi). Cambridge: Cambridge University Press.
65. Kellstedt, P., & Whitten, G. (2018). *The Fundamentals of Political Science Research* (3rd ed.). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/9781108131704
66. Lawson, S. (2008). Political Studies and the Contextual Turn: A Methodological/Normative Critique. *Political Studies*. 56, pg. 584-603.
67. Morton, R., & Williams, K. (2010). EXPERIMENTAL REASONING ABOUT CAUSALITY. *Experimental Political Science and the Study of Causality: From Nature to the Lab* (pp. 29-30). Cambridge: Cambridge University Press.
68. Ober, J. (2005). *Thucydides and the Invention of Political Science*. Princeton University.
69. Roskin, M. (1999) Political Science. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/political-science>
70. Sigelman, L. (2006). The Coevolution of American Political Science and the American Political Science Review. *American Political Science Review*. 100(4), pg. 463-478.
71. Welch, D. (2003). Why International Relations Theorists Should Stop Reading Thucydides. *Review of International Studies*. 29, p. 301–319.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Критерії оцінювання відповіді на питання з першого блоку (максимум 40 балів)

36–40 балів – вступник ґрунтовно висвітлює питання фахової спеціалізації, вибудовує логічну послідовність аргументів; виявляє глибоке розуміння особливостей історії та методології сучасної політичної науки, володіє системним знанням про еволюцію політологічного знання та методологічних принципів дослідження влади, структури політичного простору, політичних систем, політичних відносин, взаємодії політичних акторів; вільно володіє відповідною науковою термінологією політичної науки; демонструє здатність самостійно генерувати аргументоване ставлення до альтернативних ідей з конкретної проблеми; ґрунтовно відповів на всі додаткові питання.

32–35 балів – вступник ґрунтовно висвітлює питання фахової спеціалізації, вибудовує логічну послідовність аргументів; виявляє глибоке розуміння особливостей історії та методології сучасної політичної науки, володіє системним знанням про еволюцію політологічного знання та методологічних принципів дослідження влади, структури політичного простору, політичних систем, політичних відносин, взаємодії політичних акторів; вільно володіє відповідною науковою термінологією політичної науки; відповіді на питання є повними, проте має місце недостатня аргументація положень, сформульованих і висловлених під час відповіді, та нечітке означення сутності альтернативних міркувань з конкретної проблеми; відповіді на додаткові питання надані.

28–31 балів – вступник висвітлює значну частину питання фахової спеціалізації; демонструє загальне розуміння особливостей історії та методології сучасної політичної науки, володіє достатнім знанням про еволюцію політологічного знання та методологічних принципів дослідження влади, структури політичного простору, політичних систем, політичних відносин, взаємодії політичних акторів; частково обізнаний з працями вітчизняних та зарубіжних дослідників; відповіді на питання є повними, проте мають місце недостатня аргументація положень, несуттєві фактологічні помилки; відповіді на додаткові питання надані.

24–27 балів – вступник не повністю розкрив зміст питання фахової спеціалізації; продемонстрував фрагментарне розуміння особливостей історії та методології сучасної політичної науки, володіє фрагментарним знанням про еволюцію політологічного знання та методологічних принципів дослідження влади, структури політичного простору, політичних систем, політичних

відносин, взаємодії політичних акторів; частково обізнаний з працями окремих вітчизняних та зарубіжних дослідників; відповіді на питання є неповними, мають місце недостатня аргументація положень та фактологічні помилки; відповіді на додаткові питання надані частково та є неповними.

20–23 бали – вступник розкрив зміст питання фахової спеціалізації на рівні механічного відтворення основних ідей; продемонстрував уривчасте розуміння особливостей історії та методології сучасної політичної науки, фрагментарне володіння знанням про еволюцію політологічного знання та методологічних принципів дослідження влади, структури політичного простору, політичних систем, політичних відносин, взаємодії політичних акторів; частково обізнаний з працями окремих вітчизняних дослідників; відповіді на питання є неповними, мають місце помилки; відповіді надані не на всі додаткові питання.

0–19 балів – вступник не відповів на питання фахової спеціалізації; продемонстрував відсутність системного розуміння особливостей історії та методології сучасної політичної науки, недостатнє володіння знанням про еволюцію політологічного знання та методологічних принципів дослідження влади, структури політичного простору, політичних систем, політичних відносин, взаємодії політичних акторів; не обізнаний з доробком сучасної політичної науки; відповіді на питання позначені суттєвими помилками; відповіді на додаткові питання не надані.

Критерії оцінювання відповіді на питання з другого блоку (максимум 30 балів)

27–30 балів – вступник ґрунтовно висвітлює питання фахової спеціалізації, вибудовує логічну послідовність аргументів; виявляє глибоке розуміння особливостей формування, функціонування та динаміки політичних інститутів, володіє системним знанням про принципи розгортання політичного процесу в умовах різних типів політичних режимів, встановлює та аналізує залежність між типом політичної системи та партійною і виборчою системами, систематизує моделі взаємодії політичних акторів в умовах політичної стабільності та політичної кризи; вільно володіє відповідною науковою термінологією політичної науки; демонструє здатність самостійно генерувати аргументоване ставлення до альтернативних ідей з конкретної проблеми; ґрунтовно відповів на всі додаткові питання.

24–26 балів – вступник ґрунтовно висвітлює питання фахової спеціалізації, вибудовує логічну послідовність аргументів; виявляє глибоке розуміння особливостей формування, функціонування та динаміки політичних інститутів, володіє системним знанням про принципи розгортання політичного

процесу в умовах різних типів політичних режимів, встановлює та аналізує залежність між типом політичної системи та партійною і виборчою системами, систематизує моделі взаємодії політичних акторів в умовах політичної стабільності та політичної кризи; володіє відповідною науковою термінологією політичної науки; відповіді на питання є повними, проте має місце недостатня аргументація положень, сформульованих і висловлених під час відповіді, та нечітке означення сутності альтернативних міркувань з конкретної проблеми; відповіді на додаткові питання надані.

21–23 бали – вступник висвітлює значну частину питання фахової спеціалізації; демонструє загальне розуміння особливостей формування, функціонування та динаміки політичних інститутів, володіє достатнім знанням про принципи розгортання політичного процесу в умовах різних типів політичних режимів, встановлює та аналізує залежність між типом політичної системи та партійною і виборчою системами, систематизує моделі взаємодії політичних акторів в умовах політичної стабільності та політичної кризи; частково обізнаний з працями вітчизняних та зарубіжних дослідників; відповіді на питання є повними, проте мають місце недостатня аргументація положень, несуттєві фактологічні помилки; відповіді на додаткові питання надані.

18–20 балів – вступник не повністю розкрив зміст питання фахової спеціалізації; продемонстрував фрагментарне розуміння особливостей формування, функціонування та динаміки політичних інститутів, володіє фрагментарним знанням про принципи розгортання політичного процесу в умовах різних типів політичних режимів, встановлює та аналізує залежність між типом політичної системи та партійною і виборчою системами, систематизує моделі взаємодії політичних акторів в умовах політичної стабільності та політичної кризи; частково обізнаний з працями окремих вітчизняних та зарубіжних дослідників; відповіді на питання є неповними, мають місце недостатня аргументація положень та фактологічні помилки; відповіді на додаткові питання надані частково та є неповними.

15–17 балів – вступник розкрив зміст питання фахової спеціалізації на рівні механічного відтворення основних ідей; продемонстрував уривчасте розуміння особливостей формування, функціонування та динаміки політичних інститутів та фрагментарне володіння знанням про принципи розгортання політичного процесу в умовах різних типів політичних режимів, обмежені компетенції щодо встановлення та аналізу залежності між типом політичної системи та партійною і виборчою системами, систематизації моделей взаємодії політичних акторів в умовах політичної стабільності та політичної кризи; частково обізнаний з працями окремих вітчизняних дослідників; відповіді на

питання є неповними, мають місце помилки; відповіді надані не на всі додаткові питання.

0–14 балів – вступник не відповів на питання фахової спеціалізації; продемонстрував відсутність системного розуміння особливостей формування, функціонування та динаміки політичних інститутів, недостатнє володіння знанням про принципи розгортання політичного процесу в умовах різних типів політичних режимів, нездатність встановити та проаналізувати залежність між типом політичної системи та партійною і виборчою системами, систематизувати моделі взаємодії політичних акторів в умовах політичної стабільності та політичної кризи; не обізнаний з доробком сучасної політичної науки; відповіді на питання позначені суттєвими помилками; відповіді на додаткові питання не надані.

Критерії оцінювання відповіді на питання з третього блоку (максимум 30 балів)

27–30 балів – вступник ґрунтовно висвітлює питання фахової спеціалізації, вибудовує логічну послідовність аргументів; виявляє глибоке розуміння особливостей формування, функціонування та динаміки міжнародних систем, володіє системним знанням про принципи глобального розвитку; вільно володіє відповідною науковою термінологією політичної науки; демонструє здатність самостійно генерувати аргументоване ставлення до альтернативних ідей з конкретної проблеми; ґрунтовно відповів на всі додаткові питання.

24–26 балів – вступник ґрунтовно висвітлює питання фахової спеціалізації, вибудовує логічну послідовність аргументів; виявляє глибоке розуміння особливостей формування, функціонування та динаміки міжнародних систем, володіє системним знанням про принципи глобального розвитку; володіє відповідною науковою термінологією політичної науки; відповіді на питання є повними, проте має місце недостатня аргументація положень, сформульованих і висловлених під час відповіді, та нечітке означення сутності альтернативних міркувань з конкретної проблеми; відповіді на додаткові питання надані.

21–23 бали – вступник висвітлює значну частину питання фахової спеціалізації; демонструє загальне розуміння особливостей формування, функціонування та динаміки міжнародних систем, володіє достатніми знанням про принципи глобального розвитку; частково обізнаний з працями вітчизняних та зарубіжних дослідників; відповіді на питання є повними, проте мають місце недостатня аргументація положень, несуттєві фактологічні помилки; відповіді на додаткові питання надані.

18–20 балів – вступник не повністю розкрив зміст питання фахової спеціалізації; продемонстрував фрагментарне розуміння особливостей формування, функціонування та динаміки міжнародних систем та уривчасті знання про принципи глобального розвитку; частково обізнаний з працями окремих вітчизняних та зарубіжних дослідників; відповіді на питання є неповними, мають місце недостатня аргументація положень та фактологічні помилки; відповіді на додаткові питання надані частково та є неповними..

15–17 балів – вступник розкрив зміст питання фахової спеціалізації на рівні механічного відтворення основних ідей; продемонстрував уривчасте розуміння особливостей формування, функціонування та динаміки міжнародних систем й уривчасті знання про принципи глобального розвитку; частково обізнаний з працями окремих вітчизняних дослідників; відповіді на питання є неповними, мають місце помилки; відповіді надані не на всі додаткові питання.

0–14 балів – вступник не відповів на питання фахової спеціалізації; продемонстрував відсутність системного розуміння особливостей формування, функціонування та динаміки міжнародних систем й уривчасті знання про принципи глобального розвитку; не обізнаний з доробком сучасної політичної науки; відповіді на питання позначені суттєвими помилками; відповіді на додаткові питання не надані.

Критерії виставлення підсумкової оцінки зі вступного фахового випробування зі спеціальності 052 – Політологія

При виставленні підсумкової оцінки ураховується змістовність та ґрунтовність усіх відповідей вступника за третім освітньо-науковим рівнем доктор філософії PhD за спеціальністю 052 – Політологія, ОНП «Політологія» на питання екзаменаційного білета та додаткові питання, рівень його обізнаності щодо основних напрямів розгортання наукового дискурсу сучасної політичної науки. Підсумкова оцінка є основою визначення конкурсного рейтингового балу вступника, яка розраховується за результатами оцінювання рівня фахових знань (за 100-бальною шкалою) плюс 100 балів.

Встановлені критерії достатності знань здобувачів при вступі на навчання за третім (освітньо-науковим) рівнем доктора філософії PhD за спеціальністю 052 – Політологія, галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», ОНП «Політологія» є такими (за максимальної кількості можливих 200 балів):

175–200 балів (найвищий рівень) отримує вступник, який:

- ґрунтовно відповів на питання фахової спеціалізації та додаткові питання, вибудовуючи логічну послідовність аргументів, що вказує на наявність у вступника системних знань зі спеціальності;
- засвідчив володіння системним знанням про: еволюцію політологічного знання та методологічних принципів дослідження влади, структури політичного простору, політичних систем, політичних відносин, взаємодії політичних акторів; особливості формування, функціонування та динаміки політичних інститутів; принципи розгортання політичного процесу в умовах різних типів політичних режимів, залежність між типом політичної системи та партійною і виборчою системами, моделі взаємодії політичних акторів в умовах політичної стабільності та політичної кризи; особливості формування, функціонування та динаміки міжнародних систем, принципи глобального розвитку;
- засвідчив вільне володіння науковою термінологією політичної науки
- продемонстрував здатність самостійно генерувати аргументоване ставлення до альтернативних ідей з конкретної проблеми (критичне мислення);
- виявив здатність розв'язувати комплексні проблеми професійної та дослідницько-інноваційної діяльності у сфері політики;
- ґрунтовно відповів на всі додаткові питання.

Відповідь на питання екзаменаційного білету є змістовною, довершеною, повною, обґрунтованою, аргументованою.

150–174 бали (високий рівень) отримує вступник, який:

- ґрунтовно відповів на питання фахової спеціалізації та додаткові питання, вибудовуючи логічну послідовність аргументів, що вказує на наявність у вступника знань зі спеціальності;
- засвідчив володіння знанням про: еволюцію політологічного знання та методологічних принципів дослідження влади, структури політичного простору, політичних систем, політичних відносин, взаємодії політичних акторів; особливості формування, функціонування та динаміки політичних інститутів; принципи розгортання політичного процесу в умовах різних типів політичних режимів, залежність між типом політичної системи та партійною і виборчою системами, моделі взаємодії політичних акторів в умовах політичної стабільності та політичної кризи; особливості формування, функціонування та динаміки міжнародних систем, принципи глобального розвитку;
- засвідчив володіння науковою термінологією політичної науки

- продемонстрував здатність самостійно генерувати елементи аргументованого ставлення до альтернативних ідей з конкретної проблеми (критичне мислення);
- виявив достатню здатність розв'язувати комплексні проблеми професійної та дослідницько-інноваційної діяльності у сфері політики;
- відповів на всі додаткові питання.

Відповідь на питання екзаменаційного білету є змістовною, повною, обґрунтованою, аргументованою, з несуттєвими неточностями.

125–149 балів (задовільний рівень) отримує вступник, який:

- частково відповів на питання фахової спеціалізації та додаткові питання, використовуючи аргументи, що вказує на наявність у вступника фрагментарних знань зі спеціальності;
- засвідчив загальне розуміння: еволюції політологічного знання та методологічних принципів дослідження влади, структури політичного простору, політичних систем, політичних відносин, взаємодії політичних акторів; особливостей формування, функціонування та динаміки політичних інститутів; принципів розгортання політичного процесу в умовах різних типів політичних режимів, залежність між типом політичної системи та партійною і виборчою системами, моделі взаємодії політичних акторів в умовах політичної стабільності та політичної кризи; особливостей формування, функціонування та динаміки міжнародних систем, принципи глобального розвитку;
- засвідчив володіння окремим сегментом наукової термінології політичної науки;
- продемонстрував здатність визначати наявність альтернативних ідей з конкретної проблеми в поєднанні з обмеженням самостійно генерувати аргументоване ставлення до них (критичне мислення);
- виявив здатність розв'язувати окремі проблеми професійної та дослідницької діяльності у сфері політики;
- частково та неповно відповів на додаткові питання.

Відповідь на питання екзаменаційного білету є недостатньо змістовною, неповною, недостатньо обґрунтованою, недостатньо аргументованою, містить неточності.

100–124 бали (найнижчий (незадовільний) рівень) отримує вступник, який:

- не відповів на питання фахової спеціалізації та додаткові питання;
- продемонстрував відсутність системного розуміння: еволюції політологічного знання та методологічних принципів дослідження влади,

структури політичного простору, політичних систем, політичних відносин, взаємодії політичних акторів; особливостей формування, функціонування та динаміки політичних інститутів; принципів розгортання політичного процесу в умовах різних типів політичних режимів, залежність між типом політичної системи та партійною і виборчою системами, моделі взаємодії політичних акторів в умовах політичної стабільності та політичної кризи; особливостей формування, функціонування та динаміки міжнародних систем, принципи глобального розвитку;

- не засвідчив володіння науковою термінологією політичної науки;
- продемонстрував нездатність визначати наявність альтернативних ідей з конкретної проблеми в поєднанні з обмеженням самостійно генерувати аргументоване ставлення до них (критичне мислення);
- виявив недостатню здатність розв'язувати окремі проблеми професійної та дослідницької діяльності у сфері політики;
- неповно відповів на додаткові питання.

Відповідь на питання екзаменаційного білету є незмістовною, неповною, необґрунтованою, недостатньо аргументованою, містить суттєві неточності.

Вступний іспит вважається складеним за умови отримання здобувачем не менше 125 балів, що відповідає нижній межі оцінки задовільного рівня.

Перевірка знань вступника за третім освітньо-науковим рівнем доктор філософії PhD за спеціальністю 052 – Політологія, ОНП «Політологія» з набору питань, затверджених даною програмою, на основі визначених вище критеріїв надає членам комісії достатні підстави для формування підсумкової оцінки та висновку про рівень підготовки вступника й можливість навчання для здобуття ступеня доктора філософії PhD з політології.

Рішення про зарахування вступника на навчання ухвалюється Приймальною комісією Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича відповідно до встановленої університету ліцензії за набраним конкурсним балом згідно з Правилами прийому до аспірантури та докторантури Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича на здобуття наукового ступеня доктора філософії та доктора наук.